

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ

**ГУМЕНЮК Б. І. ІЗ ЩОДЕННИКА ПОСЛА УКРАЇНИ. КИЇВ-НІКОСІЯ-КИЇВ.
К. : ДП «ГДП», 2021. 208 с.**

DOI 10.34079/2226-2830-2021-11-31-32-208-213

Діяльність українських дипломатів має вкрай важливе значення у формуванні сучасної зовнішньої політики України. На сьогодні Україна накопичила великий досвід дипломатичної служби, спрямованого на досягнення миру, безпеки та добробуту для українців, ствердження нашої держави як активного учасника міжнародної політики. У «Стратегії зовнішньополітичної діяльності України», затвердженій Указом Президента України В.О. Зеленським, 26 серпня 2021 р., вказано, що «Мета зовнішньополітичної діяльності України – утвердження України у світі як сильної та авторитетної європейської держави, здатної забезпечити сприятливі зовнішні умови для стійкого розвитку і реалізації свого потенціалу, економіки та українського суспільства» (Стратегія, 2021).

Одним з яскравих прикладів впровадження такої зовнішньополітичної діяльності є робота відомого українського дипломата та вченого, першого Надзвичайного та Повноважного Посла України в Республіці Кіпр, першого ректора Дипломатичної академії при МЗС України, доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри публічного управління та міжнародних відносин Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова, заслуженого діяча науки та техніки України Бориса Івановича Гуменюка.

Зважаючи на це, великий науковий та практичний інтерес викликає книга Б.І. Гуменюка «Із щоденника посла України. Київ-Нікосія-Київ»[2]. Основну увагу у книзі автор приділив своїй роботі на посаді Надзвичайного та Повноважного Посла України в Республіці Кіпр (РК) під час першої (2003 - 2007 рр.) та другої (2012 - 2019 рр.) каденцій, а з 2017 року – дуасна дипломатичного корпусу. Завдяки цій книзі ми можемо ознайомитися із сучасним досвідом діяльності українських дипломатів, що становить для мене особливий інтерес, насамперед, науково-професійний. Будучи професором кафедри політології та міжнародних відносин Маріупольського державного університету, заснованої у 2001 році, яку я очолював 15 років, й викладаючи дотепер авторський спецкурс для магістрів-міжнародників «Дипломатія: наука та мистецтво», я є особливо зацікавленим у формуванні у студентів знань щодо особливостей сучасної дипломатії.

Ця робота цікава для мене й з практичної точки зору. Я мав честь 28 років працювати ректором Маріупольського державного університету, який у грудні 2021 року відзначив свій 30-річний ювілей, за цей час нами було накопичено величезний досвід співпраці з Республікою Кіпр. Активну та успішну роботу з розвитку двостороннього кіпрсько-українського співробітництва проводить й Почесне Генеральне консульство Республіки Кіпр у Маріуполі (було відкрито у 2006 році).

Варто зазначити, що ми давно знайомі та активно співпрацювали з професором Б.І. Гуменюком, ще коли він працював ректором Дипломатичної академії та Послом України в Республіці Кіпр, тому я з великим інтересом та задоволенням ознайомився з його книгою.

Автор із великою теплотою, яскраво та цікаво описує свої студентські роки, коли він навчався на факультеті міжнародних відносин та міжнародного права Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Він брав активну участь у громадському житті університету (був першим студентським деканом), часто публікувався в багатотиражці «Київський університет», де у своїх статтях висвітлював проблеми студентського життя та питання міжнародних відносин. Бувши дуже активним, комунікабельним і розумним студентом (навчався лише на відмінно), він уже у студентські роки виявляв великий інтерес до міжнародної діяльності. З великою теплотою, вдячністю та повагою автор пише про своїх вчителів...

29 листопада 2003 р. Б.І. Гуменюк разом із дружиною Ганною Германівною та двома синами прилетіли до Республіки Кіпр. Він, будучи першим послом України в цій республіці, активно зайнявся питаннями налагодження роботи посольства. Вже 15 грудня 2003 року, як він зазначив, переглянувши десь півсотні житлових приміщень, посольство нарешті придбало собі нове приміщення. Це було надзвичайно важливо для успішної роботи дипмісії.

А 22 грудня – у день української дипломатії, відбулося вручення вірчих грамот Президентові Республіки Кіпр Тассосу Пападопулосу.

Слід зазначити, що на Кіпрі, як і в інших країнах глави держав зазвичай приймають вірчі грамоти новоприбулих послів цілими групами. Виявляючи велику повагу до України та її посла, Президент Республіки Кіпр зробив виняток та прийняв Б.І. Гуменюка окремо. Відбулася тепла, дружня бесіда, у якій взяв участь Міністр закордонних справ Республіки Кіпр Георгіос Якову, великий друг МДУ та наш почесний професор. Посол України гідно презентував нашу країну. У нього встановилися теплі, ділові відносини із вищим керівництвом країни та політичною елітою Кіпру. Це допомогло українському посольству розвивати та зміцнювати співпрацю в економічній, торговій, науковій, туристичній та культурній галузях.

Б. І. Гуменюк налагодив ділову співпрацю з урядовцями, депутатами, лідерами політичних партій, представниками духовенства, бізнесменами, журналістами, науковцями, послами закордонних країн (їх було приблизно 40), представниками української діаспори.

У роки роботи Б. І. Гуменюка послом мені у службових справах не раз доводилося бувати в цій прекрасній середземноморській країні, зустрічатися з ним. Ми проводили спільні зустрічі, переговори, важливі заходи. Враження залишилися найсприятливішими. Високий авторитет у керівників Республіки Кіпр, відповідальність, патріотизм, діловитість, чіткість, ініціативність, прагнення досягати конкретних результатів.

Одним з найважливіших і найскладніших завдань над яким наполегливо працював посол України для розвитку українсько-кіпрського співробітництва був запуск системи електронних віз для громадян України.

До запровадження віз щорічно Кіпр відвідували від 10 до 15 тис. громадян України. Після ж запровадження зазначеної системи (10.09.2012 р.), починаючи з туристичного сезону 2013 року, кількість туристів збільшувалась щороку на 15-20 тис. осіб. Починаючи з встановлення 11 червня 2017 року безвізового режиму рішенням ЄС та запровадженням біометричних паспортів в Україні, в 2019 році кількість українських туристів на Кіпрі

сягнула рекордної кількості – понад 100 тис. людей (Поточний архів Почесного Генерального консульства Республіки Кіпр у Маріуполі, 2019).

До введення безвізового режиму Кіпр, по суті, був єдиною країною ЄС, де цей режим у вигляді електронних віз протягом чотирьох років уже фактично існував.

Як пише автор: *«Я цим пишався, тому що доклад особисто чимало зусиль для втілення у життя цього проекту»* (Гуменюк, 2021, с.95).

Слід зазначити, що Почесне Генеральне консульство Республіки Кіпр у Маріуполі також сприяло цій благородній справі. За чотири роки ми видали понад 3 тис. віз (Поточний архів Почесного Генерального консульства Республіки Кіпр у Маріуполі, 2018).

Велику увагу посол України приділяв розвитку договірно-правової бази, яка вже у 2006 році складалася з 20 угод, протоколів, конвенцій, меморандумів, що охоплювали *«...практично всі важливі сфери співробітництва – торгівлю, туризм, транспорт, освіту і слугували надійним підґрунтям для вдосконалення та подальшого розвитку дружніх відносин між двома країнами»* (Гуменюк, 2021, с.75).

Це створювало сприятливий клімат для розвитку торговельно-економічних зв'язків. Як зазначив автор: *«...Кіпр і досі залишається для України одним із найважливіших фінансових партнерів... За 2019 рік основною країною-джерелом прямих іноземних інвестицій в Україну був Кіпр із понад \$16 млрд, що на 3 млрд більше, ніж у 2018 році, і становить близько третини усіх надходжень»* (Гуменюк, 2021, с.73).

Важливе значення для розвитку та зміцнення двосторонньої співпраці у політичній та економічній сферах мав візит нинішнього Президента Республіки Кіпр Нікоса Анастасіадіса до України 10-12 грудня 2015 року. Під час візиту відбулося підписання низки документів, що значно розширили договірно-правову базу двосторонніх відносин.

Автор цих рядків був знайомий з Нікосом Анастасіадісом ще до того, як його було обрано Президентом Республіки Кіпр. У Києві я був запрошений на вечерю з Президентом Республіки Кіпр, де ми докладно поспілкувалися у теплій обстановці.

В рамках візиту на спільному українсько-кіпрському бізнес-форумі виступив Президент РК Н. Анастасіадіс, який відзначив успішну роботу МДУ та Почесного Генерального консульства Республіки Кіпр у Маріуполі з розвитку кіпрсько-українського співробітництва.

Слід зазначити, що уряд Республіки Кіпр завжди підтримує незалежність, суверенітет та цілісність України. Це ще раз підтвердив Президент РК під час свого візиту до України. Торкаючись такої болючої для кіпріотів теми, як захоплення північної території частини Кіпру Туреччиною в 1974 р. *«...керівництво України заповнило кіпріотів у незмінності нашої позиції стосовно розв'язання цієї проблеми виключно дипломатичним, міжнародно-правовим шляхом...»* (Гуменюк, 2021, с.147).

Цікавим та цінним для нас є роздуми автора про розвиток українсько-кіпрських відносин в умовах розв'язаної Росією «гібридної війни» проти України з метою дискредитації внутрішньої та зовнішньої політики України.

В цих умовах Б.І. Гуменюк проводив активну та широкомасштабну інформаційну роботу, об'єктивно розповідаючи про події в Україні, ситуацію на сході країни, героїзм українських воїнів. Тільки у 2014 році було опубліковано 14 статей у кіпрських ЗМІ, які викликали великий резонанс та обговорення у кіпрському політико-дипломатичному середовищі. Загалом, за 7 років було опубліковано понад 70 статей (Гуменюк, 2021, с.204-206). Крім цього посол часто давав інтерв'ю, виступав на прес-конференціях, брав участь у

дискусіях в університетах, виступав на офіційних заходах як дуаен дипломатичного корпусу тощо.

Б.І. Гуменюк активно використовував багато культурних заходів, які проводило посольство, щоб поінформувати представників кіпрської громади про поточні справи в Україні.

Такі зустрічі із «...відвідувачами наших культурних заходів, переконливо свідчили, що розсудливі, об'єктивно мислячі кіпріоти щиро переймаються труднощами, які випали на долю України. Кіпріоти не приховували того, що вони вбачають певні паралелі, збіг у подіях 1974-го на Кіпрі та 2014-го на Україні, що вони, як ніхто інший, розуміють страждання біженців, людей, які втратили майно, рідних, близьких» (Гуменюк, 2021, с.153).

Ще одним пріоритетом у діяльності посла було постійне посилення роботи з розвитку та вдосконалення українсько-кіпрських відносин, оскільки їхня динаміка найкраще впливала на рядового кіпріота, руйнувала міф російської пропаганди, доводила, що Україна – європейська держава, надійний та передбачуваний партнер.

Важливим напрямом роботи зі зміцнення позитивного іміджу України на Кіпрі, підтримці її європейських устремлінь та захисту від масованої російської пропаганди була робота з активного залучення справжніх союзників і друзів України з-поміж країн ЄС, які були представлені на Кіпрі. Йдеться про Польщу, Швецію, Велику Британію та інші країни, які насамперед виступали активними адвокатами нашої країни (Гуменюк, 2021, с.133).

Результатом великої, напруженої та професійної роботи посла стало ухвалення 29 жовтня 2015 року парламентом Кіпру Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС.

Б.І. Гуменюк був першим ректором Дипломатичної академії при МЗС імені видатного українського дипломата Г.І. Удовенко. Він зробив величезний внесок у формування професорсько-викладацького колективу, розвиток матеріально-технічної бази, зміцнення міжнародного авторитету Дипломатичної академії, підготовку висококваліфікованих українських дипломатів та державних службовців.

Важливим напрямом популяризації української культури, історії, традицій стало проведення широкомасштабних культурно-просвітницьких заходів із залученням талановитих артистів, творчих колективів, художників тощо.

Український посол ще 2004 року виступив з ініціативою організації першого прийому з нагоди Дня Незалежності України. Він пише, що: «...існував класичний сценарій. Але хотілося додати якусь таку родзинку, яка б зробила цей дипломатично тривіальний захід незабутнім, з українським присмаком» (Гуменюк, 2021, с.59).

І такою родзинкою став неодноразовий переможець міжнародних фестивалів та конкурсів в Італії, Греції та на Кіпрі – танцювальний колектив Маріупольського державного колективу, який запросив Б.І. Гуменюк. І як пише автор: «Все спрацювало, як я задумав. У вишиванках гарні хлопці та дівчата, представники цього відомого в Україні, на Кіпрі, в Греції університету виконали гімни двох країн: Кіпру – грецькою і нашою, звичайно, рідною мовою. То був справжній тріумф. Судячи з реакції гостей, особливо кіпрського державного керівництва на чолі з Президентом Т. Пападопулосом, така складова протокольно-дипломатичного заходу була продемонстрована на Кіпрі вперше» (Гуменюк, 2021, с.63).

Такі зустрічі на честь Дня Незалежності України стали щорічними.

27 листопада 2004 року в Нікосії в одному з великих столичних храмів - Богородиці Фанеромені з ініціативи посла вперше було проведено поминальне богослужіння в знак пошани жертв Голодомору за участю десятків послів країн Центральної та Східної Європи (Гуменюк, 2021, с.65). Після 2004 р. такі поминальні заходи стали традиційними.

Велику роботу проводив український посол з увічнення пам'яті видатних українських діячів науки, освіти, культури та духовенства на Кіпрі.

Під час перебування Б.І. Гуменюка на посаді посла, були налагоджені широкі зв'язки між університетами України та Республіки Кіпр.

Величезний внесок у розвиток науки, освіти та культури в нашій країні зробив всевітньо відомий кіпрський фонд «Анастасіос Г. Левендіс», зокрема сприяючи розвитку Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та Маріупольського державного університету. Завдяки його допомозі в МДУ працює найкраща в Україні бібліотека з елліністичних студій імені Костантиноса Левендіса, яка налічує понад 18 тис. екземплярів наукової, навчальної та енциклопедичної літератури новогрецькою, англійською та німецькою мовами.

Фонд «Анастасіос Г. Левендіс» спільно з МДУ виступили організаторами міжнародних конференцій, що відбулися на базі університету на державному рівні: «Відкритий діалог: влада, промисловість та громадянське суспільство. Сталий розвиток довкілля в Україні» (2006), «Розвиток еллінізму в Україні у XVIII – XXI ст.»(2007), «Наука та освіта у сучасному університеті в контексті міжнародного співробітництва (2011)», «Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи» (2018) та інші.

Почесними професорами МДУ є президент фонду «Анастасіос Г. Левендіс» Анастасіос П. Левендіс, директор фонду «Анастасіос Г. Левендіс», професор [Васос Карагеоргіс] та нинішній директор цього фонду професор Хараламбос Бакірдіс.

Автор спогадів, який має велику спостережливість і образну манеру викладу, дає влучні характеристики та замальовки багатьом відомим політикам, бізнесменам, дипломатам, журналістам, священнослужителям.

Читач знайде багато цікавої інформації про історію Кіпру, соціально-економічний розвиток країни, в тому числі в умовах гострої фінансової кризи.

Поважно відгукується автор про низку іноземних колег, відзначаючи їхній високий професіоналізм, працездатність та бажання допомогти у євроінтеграційних устремліннях України.

Книга написана чудовою літературною мовою і читається з неослабною цікавістю.

Також тепло та з вдячністю відгукується Б. І. Гуменюк про своїх колег - українських дипломатів, з якими йому довелося працювати.

Мемуари Бориса Івановича містять цінну інформацію про зустрічі, методи дипломатичних переговорів, вміння дипломатів вести публічну полеміку, у т.ч. в умовах «гібридної війни» з боку Росії, роль дружин дипломатів у забезпеченні службових успіхів чоловіків та ін.

Україна має знайти своє гідне місце серед демократичних держав світу. Важливу роль у цьому процесі відіграє українська дипломатія, яка в сучасних складних умовах досягає успіхів завдяки своєму авторитету, патріотизму, професіоналізму, майстерності, енергії та винахідливості, й це блискуче продемонстрував Посол та Вчений з великої літери Борис Іванович Гуменюк.

Міркування автора спогадів про специфіку дипломатичної служби, про місце, яке в ній займає діяльність посла, представляє безперечний практичний інтерес для чинних та майбутніх українських дипломатів, викладачів, студентів та широкого кола читачів.

Бібліографічний список

- Гуменюк, Б. І., 2021. *Із щоденника посла України. Київ–Нікосія–Київ*. Київ: ДП „ГДІП”.
- Поточний архів Почесного Генерального консульства Республіки Кіпр у Маріуполі. 2018 р.
- Поточний архів Почесного Генерального консульства Республіки Кіпр у Маріуполі. 2019 р.
- Промова Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Кіпр в Україні Й.В. п. Луїса Телемаху з нагоди 59-річчя Незалежності Республіки Кіпр.*
- Стратегія зовнішньополітичної діяльності України.* [онлайн]
Доступно: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017> [дата звернення 26 серпня 2021].

References

- Humeniuk, B. I., 2021. *Iz shchodennyka posla Ukrainy. Kyiv–Nikosia–Kyiv*. [From the diary of the Ambassador of Ukraine. Kyiv – Nicosia – Kyiv]. Kyiv: DP „HDIP”. (in Ukrainian).
- Potochnyi arkhiv Pochesnoho Heneralnoho konsulstva Respubliky Kipr u Mariupoli*. 2018 r. (in Ukrainian).
- Potochnyi arkhiv Pochesnoho Heneralnoho konsulstva Respubliky Kipr u Mariupoli*. 2019 r.
- Promova Nadzvychainoho i Povnovazhnoho Posla Respubliky Kipr v Ukraini Y.V. p. Luisa Telemekhu z nahody 59-richnytsi Nezalezhnosti Respubliky Kipr*. (in Ukrainian).
- Stratehiia zovnishnopolitychnoi diialnosti Ukrainy*. [Strategy of Ukraine's foreign policy]. [online] Dostupno: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017> [data zvernennia 26 serpnia 2021]. (in Ukrainian).

К. В. Балабанов